

**ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI
TAHLILI**

**Farg'ona davlat
universiteti**

**Filologiya fakulteti 3-
bosqich talabasi**

**Abdusalomova
Sarvinoz**

Annotatsiya

Ushbu maqolada Abdulla Qodiriyning “Baxtsiz kuyov” dramasi keng qamrovda tahlil qilinadi. Asarning g‘oyaviy yo‘nalishi, konflikt tizimi, obrazlar talqini hamda badiiy xususiyatlari ilmiy asosda ochib beriladi. Dramaturg tomonidan ko‘tarilgan ijtimoiy muammolar — majburiy nikoh, jaholat, ijtimoiy tengsizlik kabi masalalar bugungi kun nuqtai nazaridan ham baholanadi.

Kalit so‘zlar: Abdulla Qodiriy, Baxtsiz kuyov, dramaturgiya, jadid adabiyoti, majburiy nikoh, ijtimoiy muammolar, badiiy tahlil, satira, o‘zbek adabiyoti, ijtimoiy tanqid, dramatik asar.

Abdulla Qodiriy o‘zbek adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo‘lib, u nafaqat roman janrida, balki dramaturgiyada ham muhim iz qoldirgan. XX asr boshlarida o‘zbek adabiyotida jadidchilik harakati ta’sirida yangi janrlar, xususan, dramaturgiya kirib keldi. Abdulla Qodiriyning 1915-yilda yozilgan "Baxtsiz kuyov" dramasi nafaqat muallifning ilk yirik asari,

balki jamiyatni uyg'otishga qaratilgan o'tkir ijtimoiy qurol ham edi.¹“Baxtsiz kuyov” dramasi yozuvchining jamiyatdagi illatlarni fosh etishga qaratilgan dastlabki asarlaridan biri hisoblanadi. Ushbu asar orqali muallif o‘z davrining ijtimoiy hayotini tanqidiy ruhda aks ettiradi. Drama markazida o'z baxtini qurish niyatida bo'lgan yosh yigit — Solih obrazini ko'ramiz. U sevgan qiziga uylanish yo'lida o'sha davrning shafqatsiz an'analari, xususan, og'ir to'y xarajatlari va qalin puli tufayli fojeaga yuz tutadi. Asar voqealari oddiy maishiy muammodan boshlanib, qahramonning ruhiy tanazzuli va o'limi bilan yakunlanadi. Qodiriy to'y uchun qilinadigan haddan tashqari xarajatlarni "o'z-o'zini o'ldirish" bilan tenglashtiradi. Solihning fojeasi faqat pul yo'qligida emas, balki atrofidagi odamlarning ma'rifatsizligida namoyon bo'ladi.

Solih — yangilikka intiluvchi, lekin eskilik sarqitlari qurboniga aylangan obraz. Uning baxtsizligi — o'z davrining qurboni ekanligida. Eski qarash egalari bo'lgan Fayziboy, domla-imom va Solihning qarindoshlari orqali "andisha", "el-yurt nima deydi?" degan soxta obro' ketidan quvishning naqadar xatarli ekanini ko'rsatib beradi.

Ellikboshi-35 yosh yangilik tarafdori. Asarda Ellikboshi obraziga "yangi fikr" deb ta'rif berilishi, uning o'sha davrdagi jadidona qarashlardan xabardorligini anglatadi. U jaholatga botgan Domla-imom yoki Boy kabi qahramonlardan farqli o'laroq, dunyoda nimalar bo'layotganini tushunadi, yangi maktab va gazetalarning ahamiyatini biladi. U ma'rifat haqida gapira oladigan shaxsdir.

Domla-imom obrazi orqali eskilik, dabdababozlik tanqid qilinadi. Domla-imom obrazining eng salbiy jihati — u xalq orasidagi zararli odatlarni, ayniqsa, qarz evaziga to'y qilishni diniy nuqtai nazardan "oqlab" berishidir. Uning: "To'yg'a ketkan oqchani Xudo o'zi yetkuzadur, qarzdor bo'lsa bo'lar. Qarz

¹Normatov U. – O'zbek dramaturgiyasi, Toshkent, 2008

uzilar, xotun yonga qolar"² degan gaplari uning ma'naviy qiyofasini to'liq ochib beradi. Bu bilan u kambag'al oilalarni halokatli qarz botqog'iga itaradi.

Asarning asosiy g'oyasi — inson baxti erkin tanlov va o'zaro muhabbatga asoslanishi kerakligi. Muallif jamiyatda hukm surayotgan eskicha qarashlar yoshlarning hayotini izdan chiqarishini ko'rsatadi. Ushbu personaj to'y-ma'rakalardagi dabdabadan bevosita manfaatdor shaxsdir. Asarda u Fayziboyning uyiga kirganda, dasturxondagi noz-ne'matlar va tokchadagi to'nlarni ko'rib, darhol quvonadi. Uning uchun to'y — bu ma'naviy marosim emas, balki shirinlik mevalar, sovg'a qilinadigan to'nlar va mo'l-ko'l taomlar manbaidir. Solih va Rahimaning fojeasiga faqat ijtimoiy sharoit emas, balki Domla-imom kabi "maslahatchilar" ham sababchidir. U to'y xarajatlarini kamaytirish yoki mahrni yengillashtirish haqida gapirish o'rniga, boyluk va dabdabani rag'batlantirib, yigitning ruhiy va iqtisodiy sinishiga yo'l ochadi.

Asar sodda va xalqona til bilan yozilgan. Dialoglar jonli va tabiiy bo'lib, qahramonlarning xarakterini ochishda muhim rol o'ynaydi. Dramaturg voqealarni keskin ziddiyatlar asosida rivojlantirib, tomoshabinni o'ylashga majbur qiladi.

Satira va tanqidiy ruh asarning asosiy badiiy xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Muallif kulgi orqali achchiq haqiqatni ochib beradi.

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qodiriyning "Baxtsiz kuyov" dramasi — o'zbek dramaturgiyasida muhim o'rin egallagan asar. Unda inson baxti, erkinlik va adolat masalalari chuqur yoritilgan. Muallif jamiyatdagi illatlarni fosh etib, o'quvchini o'z hayoti va atrof-muhit haqida o'ylashga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

² Abdulla Qodiriy – "Baxtsiz kuyov", Toshkent, nashr yili turli manbalarda

1. Abdulla Qodiriy – “Baxtsiz kuyov”, Toshkent, nashr yili turli manbalarda

2. Karimov N. – O‘zbek adabiyoti tarixi, Toshkent, 2005

3. Qo‘shjonov M. – Jadid adabiyoti, Toshkent, 2010

4. Normatov U. – O‘zbek dramaturgiyasi, Toshkent, 2008

5. Zohidov V. – Adabiyot nazariyasi asoslari, Toshkent, 2003

6. Sharq adabiyoti bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami